

nikus szonettben, ironikus sírfeliratban, „régies modorban”, újra négysorosban, ötlet- és álomversben, összhangot, teljességet sejtető rimekkel, amelyek a versbe beszívargó ürességélmény révén végül szertefoszlanak.

Néhány kivétellel egy témára íródtak Várady Szabolcs e versei, formai bravúrja, ki-munkált, biztos kezű versvezetése azonban állandóan új és új intellektuális élménnyel tartja ébren az olvasói figyelmet. Intellektuális lírája Marsall László *Egy világ mintája* című verseskötetével rokonítható, azzal a megszorítással, hogy a Marsall-versekhez képest ezek legtöbbször inkább versváz. A lényegből csak a szerkezet, a váz maradt, még akkor is, ha Várady szonettet ír vagy latinos metrumokban, „kényelmes ósdi mérték”-ben „araszolgat”, hiszen egy másik versében már ennek fintorát is ott látjuk: „(...) hát ne vessünk, / vessünk, né? Ki mint: úgy arat, / vagy ha ágyát, álmát alussza úgy, / A szó bukdácsol itt, szó ami szó. / A rossz mögött holott lapul a jó.” (*Koncert után*)

E fintorok viszont elmés, okos fintorok.

HARKAI VASS Éva

ÉRZÉSTELENÍTÉS

Fabó Kinga: *Anesztézia*. Kozmosz Könyvek, Budapest, 1988

A mai magyar líra felcsillanó kötete Fabó Kingáé, amely nem pusztán ígéri a tehetség kibontakozását, hanem szép példája a beteljesedett, kiforrott megszólalásnak; szabatos, megbonthatatlan líraiságú és gondolatiságú versegészeket komponál új harmóniák felé tekintve.

A verseskötény hat ciklusának mindegyikében más gondolatrétegek meghódítására vállalkozik. Az első, a Végrehajtja és elszenvedi című szövegegységet vizsgálva jellegzetes, maga alkotta szabadvers-formára bukkanunk, melyet többnyire szómondatok és szikár tómondatok áthajlásokkal elegyített mozaikszerű töredezettsége jellemez. A sajátos formát a már kissé közhelyszerű, de fájdalmasan aktuális tartalom reflexszerűen hívja elő. Mondatainak szaggatott, akadozó hangja, sűrűsödő csendje egyenes következménye az elidegenültség lélekmerevítő hidegének. Egy cselekvés nélküli, katasztrófa utáni világ döbben elénk állapotok és történések halmazaként, a „bábu vagy” helyzetével, az emberi kapcsolatok hiányával (Történelem, Képmás). Az érzelmek hóhullámai és színei itt ismeretlenek, az értelem ezüsthényé világítja be csupán a lélek sivár, kontaktusra képtelen kőtájjait. „Nincs ablakunk. / Testünk, történetünk, kihívó üres tekintetünk, / tompa közönyünk / tiszta. / Álmunk húsnélküli.” (Kövek) A hidegezüst világ szürkés kódében a szerelem, a legközvetlenebb kapcsolatteremtés lehetősége sem jelent feloldódást. A lírai én a maga nyomorúságába záródva nem menekülhet önköréből, az érzelmi világ őszintesége helyett az értelem zárt maszkja feszül a lélekre. A szerelem édenképzetével ellentétes viszony alakul ki. „Szabad vagy, mondta idegen. / Még mielőtt odaértem. / Jelmez. Jelmez volt pedig rajtam. / Kíváncsi voltam: erre mit tesz? / Behunyta a másik szemét. / Egy ént küldött maga helyett. / Puhul, már érzem, ő is. Alig mocorog. Belém fojtja magát. / Egy újabb halottal kell élnem. / Még csak nem is reménytelen. / Nem rosszindulatú. / Szolgálja a hiányt. / Szállítja a fölösleget.” (Szeretők)

Az elidegenült lírai én magányra ítéltségének a kötet majd mindegyik ciklusában a sívárság, a szénszegénység a tükrözője. Itt-ott felvillan halvány, elmosódott kékség (az eltűnt boldogság futamaként), de többnyire csupán szürke árnyalatoként. Ugyancsak a szürkesség vonzatában jelenik meg a fehér, amely nemcsak a fagyos idegenség, de a „gyűlölet színe” is.

A színek a második ciklust (Belváros, V. kerület) sem világítják meg erősebben. A leghangúlyosabb itt is a szomorúság, a hazug létezés színominimájaként a hirtelen kellemtelenséggel átütő kék (Hamlet égszínkék, Kék volt és hazug). Nem lényegtelen mozzanata ennek a költészetnek a szabadon áramló, minden interpunkció nélküli, szürrealisztikus szabad vers jelentkezése. A formaváltás (az alliterációkkal díszített, teltebben hangzó mondatok) a tematika bővülését, a kissé elégikus halálhangulatok megszületését jelzi. A költői én asszociációi a halál igézetében tompa fájással „jéghideg halakként” úsznak elő a tudatmélyből: „homlokrétegeim között jéghideg halak úsznak / arcom alá folyik a hó / (...) / arcomhoz húztam a tengert / lassan feketedett meg / mint jégbehűtött csecsemők a vödörben / álmomban befelé nőtt a kezem / azóta zárójelek közt forgok / ezüstpapírt dugok a homlokrétegek közé / rám csavarodnak mozdulataim / halak hullanak homlokom alól” (Hamlet szomorú).

Az agyakra és szívekre feketedő embriófonalak, az elmúlás képzetkőrei a Szinesztéziák ciklust is behálózzák. A kilátástalan, halálszagú jelen hazug életességével szemben azonban kibontakozik egy új, a kötetben először megszólaló motívum is. Az elérhetetlen messzeségbe hullt „ősélet” pillanatai szakadnak elő, amikor még egy volt az ember, a természet és az élet. A kék szín új árnyalata, a napfényes, déli tengerek derűs kékleple most már a harmónia és a boldog létezés nyugalját énekli. S hogy a kép, a prae-állapot még teljesebb legyen, kibomlik Fabó Kinga versvilágának újabb színadaléka, a levelek és füvek zöldes csöndje. „Jó lenne derekam köré csavarni minden mezőt, / vállamra teríteni minden tengert, / megszélidíteni minden patakot, / újratanulni a napot, az esőt, a fákat, / jó lenne nem félni a gyerekektől, jó lenne újra fölemelni a fejem. // Mintha évek óta egyfolytában mennék / lehajtott szirmok közt, / mintha mégis elképzelnék egy évig érő kertet, / ahol madarak úsznak a folyón, / ahol befutja a fű a kezem, / ahol emlékszem a friss föld szagára, / ahol hullámokat képzelek köréd, / nagy, szelíd hullámokat.” (Arcodhoz közel) A remény üde zöldje a pillanat szüleménye és látomása csupán. A szürrealisták játszi fényű álom-édenét a „jó lenne” vágya búvóli, hiába. Fabó Kinga legtisztább hangja szólal itt meg, s búcsúzóban az álomképektől, a lírai én jelene felé tartva, a „még-élet” állapotában az utolsó perc illékony békéjét emeli az ég felé: „még csillagos az ég / még van kenyerem és vizem / még tudok örülni egy fűszálnak / még elérem a holdat / még arcomba törlik kínjukat a fák / és nem kérek kegyelmet (Még csillagos az ég).

Az Anesztéziák ciklusban bezárul a kör, s ismét negatívumok sorozata, holt gyermekek, megfeketedett embriók, lepréselt emberek zuhataga árasztja el a lírai én gyémánt-hideg világát. Ismételten a katasztrófa utáni világ ezúttal sokkal hangsúlyosabb ziláltsága dermeszti meg a létet. A versforma megint redukálódik, a lerövidült, szaggatott sorok a szabad verstől a kötöttebb formák felé tolnak el. A cselekvés most is megszűnik, s marad a tiszta állapotrajz. Az apokaliptikus vízió keretei közül előszüremelő néhai remény-zöld már csak a rothadó világ penészdziszeként tud létezni, s a pusztulás döggeszélyű lassuló félkörökben szállnak alá a halálszagú prédára: „Beszögezik arcunk. /

romban vékonyul a vér. / A tejnek íze megzöldül a számban. / Fázik a föld: / lehulltak róla foltjai. / Falán embercsomó didereg.” (Félkörök)

Az utolsó, Protokoll című verssorozatot olvasva az alapkérdés harmadik válaszlehetősége tűnik elő. Arra a problémára tehát, hogy miként érzésteleníteni a reménytelen, elidegenült lét fájalmát, a kötet kapcsán három válasz látszik aktuálisnak, „megoldásnak”. Elsőként az álom, majd a halál, harmadszor pedig a néminemű ellenállás látszatát sugalló, cinikus gúny. Ennek értelmében a záró versekben működni kezd az ironia és a groteszk, Fabó-nyelven szólva: a „grónia és ironesz”. Az indító futam a látszat, a felszín kifejezéseként feltűnő „sok itt a rendes ember, túl sok”-formula, hogy erre épüljenek rá azután a rövidke „fintor-versek” ügyes csattanói, a valóságos helyzet mutatói. A fenti hatást erősíti az áthajlás szélsőséges változata is, amikor sorvégi szavak válnak ketté feltűnő módon új, gúnyosan vibráló jelentést adva a szóelemeknek (kultur-lódás, hatalmi stb.). A legtetszetősebb nyelvtöltető versike gyermekmondáinknak ritmusában szoktatja hozzá a lírai ént a „se-lét” valósághoz: „Se elmenni se ittmaradni / Se néven nevezni lehet / Se pont se szempont / Ha nem muszáj ne részletezd / Se kívül se belül / Ki van ez találva / Gyerek nem való lakásba” (Mai magyar).

Lehet tehát még újszerűen szólni napjaink szokványossá vált témáiról. A kötetben levő anonim jegyzet szerint „az évek homokpoggyászából a szerző csak az átszítálhatatlan aranyzemcséket tartotta meg”. Helytálló megállapítás, azzal a kiegészítéssel, módosítással, hogy itt-ott azért homokszemcsékkel elegyek ezek az aranyzemcsék, nem mindig sikerültek Fabó Kinga képzettársításai és versmegoldásai.

CSAPÓ Julianna

MINDENNAPI NYELVMŰVELÉSÜNK

Jakab István: *Nyelvi vétségek és kétségek*. Madách Könyv- és Lapkiadó, Pozsony, 1987

Új könyvvel jelentkezett a szlovákiai magyar nyelvűvelés kiemelkedő munkása, Jakab István. A rádióban elhangzott előadásait, nyelvűvelő cikkeit gyűjtötte össze ebben a kötetben, s mint ahogyan a címben utal is rá, a könyv két alapvető egységből áll. Az első rész öt fejezetében a nyelvhasználat hibái sorakoznak meghatározott tematikai rendben, a második – kisebb jelenségcsoportot tartalmazó – egység azokat a nyelvi bizonytalanságokat, kétségeket foglalja magában, amelyekkel a szerző leggyakrabban a mindennapi szóhasználatban találkozott. Ezek felvételét a velük kapcsolatos kiforrotlan nyelvűvelő állásfoglalás tette indokolttá.

Ez a könyv is szorosan kapcsolódik a szerző előző kötetéhez, azzal, hogy az előzőekben megalapozott elméleti, elvi eszmény itt konkrét példákban, gyakorlati teendőkben realizálódik, a figyelem az aktuális feladatok felé fordul.

Az első nagy összefoglaló egység a legégetőbb nyelvhasználati problémákkal, a fordításból eredő vétségekkel indul. Ezt jelzi a cím is: *Amikor csak a köntös magyar...* A főleg szóhasználati vétségeket boncolgató fejezet a nemzetiségi létből származó tipikus jelenségeket tárja fel: a szlovák szavak szolgál fordításmódját, a tükörszavak és -kifejezések tömegét. Jakab István többször is felrója a fordítóknak, hogy szem elől tévesztik a szlovák és a magyar nyelv szemléletmódjának a különbözőségét, s a mechanikus fordí-